

A két hiányzó nyomtatvány eredetiben való beszerzéséig azonban a kutatók rendelkezésére áll digitális másolatuk, amelyeket a MTA Könyvtára Keleti Gyűjteményének jóvoltából, csereként kaptunk 2011-ben.

VARGA BERNADETT

Versben megénekelte nyomdászjelvények. A kiadói- és nyomdászjelvények kutatása a grafika- és a nyomdásztörténet határterületének mondható. Az alábbi költeményre azért hívnám fel az érdeklődők figyelmét, mert azon ritka kivételek közé tartozik, amikor az irodalomtörténet mezszygijére tévedve bukkanunk valamilyen érdekességre. Kiadói jegyekre vonatkozó szórványos irodalmi utalásokat persze ismerünk; Ady például így ironizált a Singer és Wolfner-féle vállalkozás jelvényével:

Szeszélyes és bolondos földi párák,
Kik nem tudják soha, hogy mit akarnak:
(Singer és Wolfner: »Magyart a magyarnak.«)¹

Az olyan irodalmi alkotás azonban, amely kimondottan ezt a témát dolgozná fel, valóban fehér holló. A szóban forgó vers eredetileg a *Gentleman's Magazine* című irodalmi, történelmi és művelődéstörténeti havilap 1836. májusi számának 501. oldalán jelent meg, a szerző nevének feltüntetése nélkül. Következő említése két évvel később történt, a *The Aldine Magazine of Biography, Bibliography, Criticism, and the Arts* művészeti és irodalmi hetilap első évfolyamának első számában (1838/1. 4). A „The Aldine triumvirate” című – öt részletben megjelent – írás a neves nyomdászcsalád három generációját mutatta be; ennek illusztrálására közölték újra a költeményt. Szerzőként itt már Samuel Egerton Brydges (1762–1837) „néhai tiszteletre méltó bibliográfus” szerepel.

Charles Henry Timperley (1794–1861) *A dictionary of printers and printing* című művében (London, 1839. 206) ismét Samuel Egerton Brydges neve alatt közölte. A téves adatot ezután többen átvették, így például Jacob Larwood (1827–1918) és John Camden Hotten (1832–1873) *The history of signboards from the earliest times to the present day* című, cégékekről szóló könyvükben (London, 1866. 229); ők azonban csak az első, illetve az utolsó két versszakot adták közre.

A valódi szerző kilétét végül John Gough Nichols (1806–1873) fedte fel „The Aldine anchor: an impromptu” című írásában (*Notes and Queries* 1866/252. 327). Szerinte a vers írója valójában nem Samuel Egerton Brydges, hanem John Mitford (1781–1859) anglikán lelkész. A 19. század eleji művelt brit közélet jelentős személyisége saját versein kívül számos nagy angol költő műveit rendezte sajtó alá. Baráti köréhez tartozott ugyanis William Pickering (1796–1854) londoni kiadó, aki nem mellesleg szintén a horgonyra tekeredő delfint választotta jelvényéül „Aldi discipulus anglus” (Aldus angol tanítványa) jelmonddal. Mikor Pickering 1833-ban részesedésre tett szert a nagy hagyományokkal rendelkező *Gentleman's Magazine*-ban, barátját bízta meg a lap szerkesztésével is. 1834–1850 között, míg ezt a funkciót viselte (tehát az „Aldus horgonya” megjelenésének idején is), Mitford számos saját versét és esszéjét is közölte. Ezek egyikével van tehát dolgunk. A tévedés oka az lehetett, hogy közvetlenül a költeményt megelőzően Brydges két szonettjét hozta a lap, és mivel az „Aldus horgonyá”-nak nem tüntették fel a szerzőjét, automatikusan Brydges-nek tulajdonították ezt is.

¹ Ady Endre: *Mikor Margita visszajött.* = Nyugat 1912/19. 522–524.

The aldine anchor: an impromptu

„Let your emblems, or devices, be a dove, or a *fish*, or a musical lyre,
or a *naval anchor*.”

Clement. Alexandrin: **Paedag.** lib. iii. c. xi.

Would you still be safely landed,
On the Aldine *Anchor* ride;
Never yet was vessel stranded
With the *Dolphin* by its side.

Fleet is Wechel's flying courser
A bold and bridleless steed is he;
But when winds are piping hoarser,
The *Dolphin* rides the stormy sea.

Stephens was a noble printer,
Of knowledge firm he fixt his *Tree*;
But Time in him made many a splinter,
As, old Elzevir, in thee.

Whose name the bold *Digamma* ballows,
Knows how well his page it decks;
But black it looks as any gallows
Fitted for poor authors' necks.

Nor Time nor Envy e'er shall canker,
The sign that is *my* lasting pride;
Joy, then, to the Aldine *Anchor*,
And the *Dolphin* at its side.

To the *Dolphin*, as we're drinking,
Life, and health, and joy we send;
A Poet once he sav'd from sinking:
And still he lives – the Poet's friend.

Aldus horgonya (improvizáció)

„Az emblémátok avagy jelvényetek pedig legyen egy galamb, vagy egy *hal*, vagy egy lant,
vagy egy *hajó horgonya*.”

Alexandriai Kelemen: **A tanító.** III. könyv 11. fejezet

Biztonságban ringatózhatsz
Aldus erős *horgonyán*;
Hajó soha nem ért zátonyt
Delfinnel az oldalán.²

² Aldus Manutius velencei nyomdász-kiadó és örökösei a horgonyra tekeredő delfint használták jelvényként.

Wechel fürge paripája
 Bátran s zabra nélkül száll³
 Ám ha dühödtt vihar tombol
 A hullámon a *delfin* áll.

Estienne, a nemes nyomdász
 Tudás fáját tüzte ki⁴
 De *Idő*vel forgácsá lett
 Mint a tiéd, Elzevir.⁵

Büszke ember, kinek nevét
 A *digamma* díszíti;⁶
 Bár mint bús bitó, kötele
 Szerzőnk nyakára illik.

Évek telte vagy irigység
 Nem ejt foltot jelemen
 Éljen Aldus *vasmacskája*
 És áldás a *delfinen*.

Áldomásunk rád köszöntjük:
 Jó életed kívánja
 Egykor süllyedéstől mentett
 költő⁷ s annak barátja.

Simon Melinda

³ Andreas Wechel frankfurti kiadónak, illetve örököseinek (Claude de Marné és Jean Aubry) kiadói jegyén többek között a mitológiai Pegasus is szerepel.

⁴ Értsd: cégéreként tüzte ki háza kapuja fölé.

⁵ Mindkét nyomdászcsalád jelvénye fát ábrázol. A párizsi Estienne-eké levágott, illetve beoltott ágú olajfát a „Noli altum sapere” (Ne légy hát fennhéjázó) mottóval; az amszterdami Elzevireké szintén olajfát a „Ne extra oleas” (Csak az olajfáig) felirattal; a leideni Elzevireké pedig szilfát a „Non solus” (Nem vagy egyedül) jeligével. A témáról l. SIMON Melinda: *Az 1488–1800 közötti magyar kiadói és nyomdászjelvények mottói*. = Tiszatáj 2011/4. 71–81.

⁶ A görög ábécéből korán kikerült betű, a digamma az Abraham John Valpy (1787–1854) által Londonban kiadott „Delphin Classics” című sorozat címlapjain szerepelt.

⁷ Arión: az ókori görög mitológia költője, akit a legenda szerint a vagyonára sóvárgó hajósok a vízbe dobtak. Utolsó kívánsága az volt, hogy még egyszer énekelhessen. A csodálatos dal hallatán a lantjával vízbe merülő dalnokot egy delfin a hátára véve partra vitte.